

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τόδε μαωενθίηρο

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

«Έρωσ και 'Αντέρωσ»

Συγκαιρινός μελετητής του Μπάϊρον, ο Roger Desaise, γράφοντας στο πρόσφατο τεύχος των γαλλικών «Γραμμάτων» το αφιερωμένο στους Άγγλους ρομαντικούς και προσπαθώντας να χαρακτηρίσει και να δώσει τη «δαιμονική» του φύση, πισωδρομεί—πού άλλου;—στην αρχαία έλληνική μυθολογία, για να συντύχει τό σύμβολο πού τόσο ταιριάζει στον ποιητή: Έρωσ και 'Αντέρωσ. «Υπάρχει μέσα στο θυρωνικό δαίμονα», παρατηρεί, «ή διπλή πόλωση του Έρωτα και του 'Αντέρωτα». Θα ποθούσα να θυμίσω στον άναγνώστη, πώς παιδί της Αφροδίτης είταν κι ο 'Αντέρωσ, από τον Άρη, και πώς μονάχα, σά θρισκόταν κοντά του, ένωθεν ο Έρωσ τή μόρεσή του να πλουταίνει· μεγάλωναν οί φτερούγες του, φήλωνε τό μικρό του άνάστημα κ' ένας άνέκφραστος εύτυχισμός σπιθοβολούσε στην όψη του. Οί άρχαίοι θέλησαν να συμβολίσουν με τοϋτο την εύφορία και τή γονιμότητα της άμοιδαίας φιλότητας, αυτή την κατάφαση πού δίνει νόημα στην ζωή. Ο Μπάϊρον, κατά την άποψη του Desaise, μετεωρίζεται πάντα άνάμεσα στον Έρωτα και τον 'Αντέρωτα. Ο πρώτος είναι ή άρνηση, ο δεύτερος ή κατάφαση του χάους. Από τον πρώτο πηγάζει ο κόθος ο τρομερός, ο άπεριόριστος, ο άκατανόητος, από τό δεύτερο ή έγκαρτέρηση, ή καταστροφή, ή έξίσου τρομερή και άπεριόριστη και άκατανόητη σιωπή. Δέν είναι μία μήτε δυό μέσα στοϋ Μπάϊρον τή ζωή οί θαυμαστές στιγμές, όπου ο Έρωσ έσμιζε με τον 'Αντέρωτα, όπου ο κόθος βρήκε τήν άμεση και ζεστή ανταπόκριση. Μά τοϋτο ίσια ίσια δέ θα μπορούσε ποτέ να υπομείνει ο ποιητής: δέν είταν πλασμένος για τήν εύτυχία. Η εύτυχία προϋποθέτει πάντα, σε μικρότερη ή μεγαλύτερη κλίμακα, τήν όλιγάρκεια. Μά πώς να γίνει όλιγάρκης αυτός πού φώναζε στο τέταρτο άσμα του «Τοάιλντ Χάρολντ»: «Roll on, thou deep and dark blue Ocean - roll!»; Αυτός πού καταριόταν είκοσιτέσσερις φορές στο μερόνυχτο τή μοίρα του, μία μοίρα, πού, έπιτέλους, μπορεί να τοϋ στερήσει τήν άκραν άρτιμέλεια του κορμιού, μά 'και τόσο πλουσιόδωρη τοϋ είχε φανεί.

Οί ρομαντικοί είταν άπληστοι. Κι ο Μπάϊρον είναι άνάμεσα στους ρομαντικούς ο πιο χαρακτηριστικός. Ο άπελπισμός του δέν πήγαζε από στεγνή φιλοσοφική υποτίμηση της ζωής, πήγαζε από τή φρενιασμένη της υπερ-

τίμηση, από μία συνείδηση ματαιότητας καταλυτική, τή συνείδηση του «γοερού κενού», καθώς ο ίδιος τ' όνόμαζε. «Ο μεγάλος σκοπός της ζωής», παρατηρούσε, «είναι ή άίσθηση. Πρέπει να νιώθουμε πώς ύπάρχουμε, άκόμη και με τον πόνο». Μία τέτια άνάγκη ύπαρξης δημιουργεί τους «άσθενείς του χρόνου». Κ' ένας άσθενής του χρόνου στάθηκε στην λιγόχρονη βιοτική του περιπέτεια ο Μπάϊρον. Δέν πρόφτασε να κλείσει τά σαράντα του χρόνια κι ώστόσο ποιά ζωή θα μπορούσε να είναι πιο γεμάτη από τή δική του, κερδισμένη ώρα τήν ώρα, καταχτημένη λεπτό τό λεπτό, κυμαινόμενη άδιάκοπα άνάμεσα στην ήδονή και στην όδύνη, άνάμεσα στην θλίψη και στο σαρκασμό, άνάμεσα στην έπιθυμία και τήν αποκαρτέρηση; Αν ο Μπάϊρον μένει και στην ζωή του και στο έργο του ο δηλωμένος «ρομαντικός», είναι, από τήν άλλη μεριά, κ' ένας από τους άληθινά προνομιακούς ανθρώπους πού μεταμορφώνουν τή διάρκεια σ' ένταση και τον έφήμερο χρόνο σε μιάν άστραφτερή και πολλαπλή άωνιότητα. Ολάκερο τό τραγούδι του, καλό ή κακό, αν κριθεί με τό αυστηρό μέτρο της λυρικής άξιολόγησης, δέν είναι παρά μία φλόγα, πού τή σκίζουν οί άνεμοι και τή σέρνουν κουρελιασμένη πάνου από τις θάλασσες τις φουρτουνιασμένες, άνάμεσα στα δάση τ' άπάτητα. Η άλαζονεία του, ή μισανθρωπία του, ή άπιστία του, ο σαρκασμός του, ή παιδιάτικη σε πολλά καλοσύνη του, ή στοργή του στους φίλους πού έκρινε άξιους της καρδιάς του δέν είναι παρά τά πρόσωπα του ίδιου κόθου: του κόθου της ύπαρξης. Είναι οί 'Αντέρωτες, πού τον μάχονται τον Έρωτα, τον ένα, τον άπεριόριστο, τον άκατανόητο πού είταν ο Μπάϊρον. Η άγωνία του μπορούσε να εύνοήσει τό καθετί έξω από τό δέβαιο έπίτευγμα· γιατί τό δέβαιο έπίτευγμα, και τό πιο εύτυχισμένο άκόμη, και τό πιο ποθεινό, δέν είταν άλλο παρά τό σταμάτημα, δέν είταν άλλο παρά ο θάνατος. Και για τοϋτο έγραφε τέτιους στίχους:

Think you, if Laura had been Petrarch's
[wife,
he would have written sonnets all his
[life?

Ο Μπάϊρον συχνά μισεί τις γυναίκες, γιατί τό ξέρει, πώς δέν τοϋ βολεί να τις αγαπήσει όλες. Καταρτίεται τον κόθο, γιατί δέ μπορεί να τον στομώσει, να τον χορτάσει. Είναι τό άτομο ένας άτίθασος έγωκεντρικός, πού τά θέλει όλα δικά του, πού τή γεύεται τήν όπώρα, μά τό μάτι του βρίσκειται καρφωμένο πάντα στο δέντρο, πού τή λατρεύει τήν όμορφιά της ζωής τόσο, όσο κανένας λόγος δέ θα κατορθώσει ποτέ να τό πεί.

Εἶναι ὁ «Μάμφρεντ», εἶναι ὁ «Λάρας», εἶναι ὁ «Δὸν Ζουάν», αὐτὸ τὸ σατανικὸ πνεῦμα τοῦ χαμοῦ, αὐτὴ ἡ ἀδικαίωτη δίψα, αὐτὴ ἡ τόσο ἀνθρώπινη ἀναζήτησις τοῦ προορισμοῦ. Φυσικότατο πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στίχους του, καὶ στὴν Ἑγγλία καὶ ἄλλου, νὰ προκαλοῦν, καὶ μάλιστα σήμερα, κάποια ἀντίδραση· τὸ τραγούδι του ξεχύνεται σὰν τὸ ποτάμι τὸ ἀσυγκράτητο ἀπὸ τὰ φλογισμένα του σπλάχνα καὶ δὲν τὸ γνοιάζεται, καθὼς θὰ τὸ γνοιάζονταν ὁ προσεχτικὸς καὶ γαλήνιος τεχνίτης. Εἶναι μιὰ δύναμη φυσικὴ, ποὺ τὰ χαλιναγωγεῖ ὅσο δύναται, μὰ τελειωτικὰ τῆς ὑποτάσσεται, αὐτὸς ὁ φοβερός ἀνυπόταχτος. Ὁ Μπάϊρον εἶναι ἡ σωματωμένη ἀντίφασις, μιὰ ἀδιάκοπη ἄρση καὶ θέσις, μιὰ παρουσία παντοτεινῆ. Σὰν ἓνα πεισματάρικο καὶ ἀνυπάκουο παιδί, ποὺ ἐπιμένει ἀμετακίνητα νὰ γίνῃ τὸ θέλημά του. Ὁ Γκαίτε τὸν ἀγάπησε μὲ περιπάθεια καὶ τὸν θαύμασε ὅπως μόνον καίνοιο ἤξερε νὰ θαυμάζει. Αὐτὸς ὁ ἔμπειρος Ὀλύμπιος ἔβλεπε στὸ ἐράσιμο πρόσωπο τοῦ Μπάϊρον μιὰ πείρα, ποὺ δὲν κατόρθωνε νὰ νικήσῃ τὸν ἑαυτό της, μιὰ πείρα αἰώνια ἀκαταστάλαχτη. Κι αὐτὸς ὁ συλλογισμένος χιμαιροκυνηγός, ποὺ κάτεχε τὴν τέχνη νὰ στήνῃ ξόδεργες καὶ στὰ ὄνειρα ἀκόμη τὰ πιὸ τολμηρά, ἔβλεπε μέσα στὸ ἴδιο πρόσωπο τὰ νιάτα μὲ τ' ἀπόδημα ὄνειρα, τὸν ἔρωτα τὸ φοβερό τοῦ ἀπόλυτου. Ὁ Γκαίτε τότε μάθει πιά, τί πρέπει νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ πόση ἄλλη ζωὴ ἀναπόφυγη ἀνάγκη τὸ ἀπαίτεῖ νὰ μετουσιώσουμε σ' ἔκφραση. Ὁ Μπάϊρον αὐτὸ δὲ μπόρεσε ποτὲ νὰ τὸ μάθει καὶ δὲν ξεχώρισε ποτὲ τὸ νόημα τῆς τέχνης ἀπὸ τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Ζωὴ εἶταν καὶ τὸ τραγούδι του καὶ ἓνα τραγούδι ποθοῦσε ν' ἀναδύξῃ, σὰν τὴ φλέβα τῆς μυστικῆς τοῦ νεροῦ, ἀπὸ τὴν κάθε του μέρα, ἀπὸ τὴν κάθε στιγμὴ του.

Ἡ φύσις του εἶταν φύσις δεσποτικῆ. Πόθος ἐξουσίας. Ἀπάνου στοὺς ἀνθρώπους, στ' ἀντικείμενα, στὰ περιστατικά. Καὶ στὸν ἑαυτό του. Θέλησε νὰ ὑποτάξῃ τὴ μοῖρα, τὴ φύση, τὸ θεὸ καὶ τὸ δαίμονα, καὶ ὅσο τόνωθε, πῶς δὲν τοῦ εἶταν τίποτε νὰ ὑποτάξῃ δοσμένο, τόσο πλήθαινε μέσα

τοῦ τὸ πνεῦμα τῆς λευτεριάς. Γιατί, βέβαια, ἀφοῦ τὰ πάντα δειχνόνταν ἀνυπάκουα καὶ ἀδέσμευτα στὴ μπόρεση τῆς δικῆς του, ἀδέσμευτος καὶ ἀνυπάκουος δειχνόταν καὶ καίνοιο ἀντίκρου στὰ πάντα. Ἔτσι, σὲ μιὰν ἀκροτελεύτια σύνθεσις, ἡ ἐσωτερικὴ του ἀγωνία, ἡ ἐντασίς του καὶ ἡ συντριβὴ του γινόταν συνείδησις λευτεριάς. Κι ὅπου γῆς παλεῖαν οἱ σκλάβοι γιὰ τὴ λευτεριά τους, ὁ Μπάϊρον ἐρισκόταν

σὲ μὲν αὐτοὺς, δοσμένος στὸ ἴδιο μὲ καίνοιο μεθύσι, συνεπαρμένος ἀπὸ τ' ὄνειρο τὸ δικό τους. Ὁ Γκαίτε καθόταν ἤσυχα ἤσυχα στὸ σπουδαστήρι του, στὴ μακρινὴ Βαϊμάρη, καὶ ἔπαιρνε τὸ θρήνο τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸν ἔκανε πλαίσιο τῆς ὑψηλῆς του ἀλληγορίας, φέρνοντας μέσα στὸ Μεσολόγγι τὸν Ἐδφορίωνα καὶ τὴν Ἑλένη τοῦ δευτέρου «Φάουστ». Ὁ Μπάϊρον δὲ θεωροῦσε, πῶς ξεπλήρωνε τὸ χρέος του, δοξάζοντας σὲ στίχους ἀληθινὰ θαυμαστοὺς τὴν ἐλληνικὴ ἀφθορία, τὴν ἐλληνικὴ ὀμορφιά. Πήγαινε καὶ νὰ πεθάνῃ στὸ Μεσολόγγι. Αὐτὸς ὁ ἀποκαρτετημένος ἐραστὴς ἔβρισκε τὸ θάνατο ποὺ τοῦ ταίριαζε. Ἡ συνείδησις τοῦ μεγαλείου εἶταν στοιχεῖο τῆς ὑπαρξῆς του ἀπὸ τὰ πιὸ προνομιακά. Ἐνας Μπάϊρον γέρος καὶ ἀρρωστημένος καὶ σερνάμενος ἀπὸ τόπο σὲ τόπο θὰ εἶταν ἓνας ἀπίστευτος Μπάϊρον. Ἡ πολιτεία τῆς χαμηλῆς λιμνοθάλασσας τοῦ πρόσφερε τὴ δικαίωση. Ἄνοιξη εἶταν, σὰν καὶ τούτη, σὰν τὴν κάθε ἀνοιξη τὴν ἐλληνικὴ, καὶ ἡ διπλὴ βιολέττα ἡ μεθυστικὴ εἶχε καὶ πάλι ἀνθίσει στὸ Μεσολόγγι.

ΜΠΑΪΡΟΝ

[δέκα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.]

Ἐκατὸν εἴκοσι τέσσερα χρόνια. Ἄς τὸν θυμηθοῦμε καὶ σήμερα «with silence and tears». Ναί, εἶταν ἡ αἰώνια ἀντίρρηση. Ἐνα πύρινο δέλος, ποὺ τὴν πονεῖ τὴ φοβερὴ μας καθημερινότητά. Μά, ἐπιτέλους, ἡ κατάφασις δὲν τοῦ στέργῃ τὴν ἀθάνατη δόξα της. Κ' εἶταν τούτη τὸ Μεσολόγγι.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γιὰ τὸν Γιαννοῦλη Σαραντίδη.

Εἶταν ἓνας ἀνθρώπος ἀπλός, ἀξιαγάπητος, βαθιὰ εὐγενικός. Ἐνας γνήσιος Κωσταντινουπο-

